

Kültürel Peyzaj Değeri Açısından Yörük Kültürünün İrdelenmesi

Gülistan YENER*¹, Atila GÜL¹

*¹Süleyman Demirel Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, 32260, Isparta

(Alınış / Received: 07.09.2015, Kabul / Accepted: 02.03.2016, Online Yayınlanma / Published Online: 15.06.2016)

Anahtar Kelimeler

Yörükler,
Kültürel peyzaj,
Anadolu,
Toros,
Kültürel miras,
GZFT

Özet: Kültürel peyzaj kavramı, tarihi süreç içinde insanoğlu faaliyetleri sonucu doğal peyzajın bütüncül veya bir bölümünün etkilenmesi, değişime uğraması ile kendine özgü bir karaktere sahip peyzajlar olarak tanımlanabilmektedir. Anadolu'nun tarihi süreç içinde özellikle "Yörük Kültürü" doğal çevresi ile birlikte çok zengin peyzaj kültürünü barındırmaktadır. Bu kültürün en önemli farklılığı Toros dağları coğrafyasında doğal şartlardan kaynaklanan yaşam şartlarının zorluğu, hayatta kalabilmek ve varlıklarını devam ettirebilmek için doğayla uyumlu çok yönlü faydalanma kültürü şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bu dengeli uyum barındıkları evden, tüm üretim araçlarında, el sanatlarında, sözlü edebiyatlarında, tedavi yöntemlerinde, yemek kültüründe, örf ve adetlerinde ve doğal peyzajda görmek mümkündür. Ancak söz konusu mevcut kültür peyzajın doğal çevresiyle birlikte miras değeri olarak farkındalığına varılamaması, giderek yozlaşması ve yok olması tehlikesiyle karşı karşıya kaldığı görülmektedir. Bu çalışmada, yerli ve yabancı kaynaklar taranmak suretiyle kültürel peyzaj kavramı ve çerçevesi irdelenmiş ve tartışılmıştır. Yöntem olarak, katılımcı hızlı kırsal değerlendirme yöntemi (KHKDY) ve GZFT analizi kullanılarak alan ile ilgili veriler analiz edilmiştir. Sonuçta, buna yönelik Karacaşehir köyü bütüncül stratejik eylem planı konsepti hazırlanmıştır.

Analysis of Nomadic Culture in Terms of Cultural Landscape Values

Keywords

Nomads,
Cultural landscape,
Anatolia,
Taurus,
Cultural heritage,
SWOT

Abstract: The concept of cultural landscape, in the historical process as a result of human activities or a part of a holistic affected by natural landscape, with alteration can be defined as the creation of a unique landscape character. Began the development of civilizations and cultures all over the world, and then spread across the world are considered to be the geography of Anatolia. The "Nomadic Culture" with the natural environment contains a very rich cultural landscape in the history of Anatolia. The most important difference in this culture, the geography of the Taurus Mountains from the living conditions, the difficulty of natural conditions, in harmony with nature in order to survive and maintain their assets in the form of culture is multi-faceted benefit. This is the house of the Host balanced harmony of all the means of production, handicrafts, oral literatures, methods of treatment, food culture, traditions and customs and the natural landscape can be seen. However, the current failure to reach an awareness of the cultural landscape as heritage with the natural environment, are increasingly faced with the danger of corruption and destruction. In this study, the concept of cultural landscape of domestic and foreign resources by scanning and frame will be examined and discussed. As a practice, participatory rapid rural appraisal method (KHKDY) data were analyzed using the SWOT Analysis and on the area. Ultimately, this holistic concept of a Strategic Action Plan has been prepared for was Karacaşehir.

1. Giriş

Günümüz dünyasında küreselleşmenin yanında yöresel ve otantik kültür zenginliklerinin farkındalığının artırılması, paylaşılması ve miras değeri olarak korunması ve geliştirilmesi önem kazanmaktadır. Bu bağlamda, kültürel peyzaj son yıllarda özellikle Dünya Miras çalışmalarında en popüler konulardan birisi haline gelmiştir Kültürel peyzaj, insan ile doğanın ortak faaliyetlerin bütünleştiği ve birlikteliğini gösteren yerlerdir. Bu yerler dünyanın her yerinde inanç sistemli, kimlikleri, geçim kaynaklarını temsil eden yerlerdir [1].

İnsanoğlu aslında doğal peyzajın bir parçası olmasına rağmen tarihi süreç içinde peyzaja egemen olmaya kalkmış ve bilerek ya da bilmeyerek kendisinden sonraki kuşaklara kötü bir miras bırakma pahasına onu yıkmaya yönelmiştir. İnsanoğlunun doğal peyzaj ile tarihi süreç içinde gerçekleştirdiği ilişki ve etkileşimin sonucunda kendine özgü kültürel peyzajların ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu nedenle kültürel peyzaj, insanoğlunun doğal peyzajda kendi eli ile oluşturduğu ve daha çok kendisinin bulunduğu insan toplumunun yararlanmasına yönelik kültürel alanlar ve objelerden oluşmaktadır. Kültürel peyzaj, insanların doğayı çeşitli amaçlarla kullanımları sonucunda ortaya çıkan peyzaj formlarıdır [2].

Başka bir deyişle kültürel peyzaj kavramı, tarihi süreç içinde insanoğlu faaliyetleri sonucu doğal peyzajın bütüncül veya bir bölümünün etkilenmesi, değişime uğraması ile kendine özgü bir karaktere sahip peyzajlar olarak tanımlanabilmektedir [3].

Peyzaj kültürünün korunması ve gelecek nesillere aktarılması hem toplumsal bir görev hem de kültürel bir gereklilik olarak karşımıza çıkmaktadır. Aslında kültür peyzajı herkes için bir miras özelliği taşımaktadır. algılanması, bilgi sahibi olunması, paylaşılması, korunması ve geliştirilmesi bağlamında kültürler arası işbirliğini ve ortak çalışmaların yapılmasını gerektirmektedir. Geçmişin ve bugünkü kültür mirasının ayak izlerini geleceğe taşınması tüm insanlık için bir sorumluluktur. Bu kültürler yaşatılarak tanıtılmalı tüm insanlığın deneyimine sunulması dünya kültür zenginliğine katkı sağlanmalıdır.

Anadolu coğrafyası, dünyadaki bütün uygarlıkların ve kültürün başladığı geliştiği ve sonra buradan dünyaya yayıldığı yer olarak kabul edilmektedir. Anadolu'nun tarihi süreç içinde özellikle "Yörük Kültürü" doğal çevresi ile birlikte çok zengin peyzaj kültürünü barındırmaktadır. Bu kültürün en önemli farklılığı Toros dağları coğrafyasında doğal şartlardan kaynaklanan yaşam şartlarının zorluğu, hayatta kalabilmek ve varlıklarını devam ettirebilmek için doğayla uyumlu çok yönlü faydalanma kültürü şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bu dengeli uyum barındıkları evden, tüm üretim araçlarında, el sanatlarında, sözlü edebiyatlarında, tedavi

yöntemlerinde, yemek kültüründe, örf ve adetlerinde ve doğal peyzajda görmek mümkündür.

Özellikle bu coğrafyada olduğu gibi çoğu bölgede de otantik kültürünü korumak yerine, yabancı kültürlerin etkisi altında kalarak değişime uğramakta ve zamanla yok olmaktadır. Bu nedenle yalnız ülkemiz için değil, bütün insanlık için önem taşımaktadır. Ancak söz konusu mevcut kültür peyzajın doğal çevresiyle birlikte miras değeri olarak farkındalığına varılamaması, giderek yozlaşması ve yok olması tehlikesiyle karşı karşıya kaldığı görülmektedir. Otantik kültürel peyzajların korunması, geliştirilmesi ve tanıtımına yönelik her yeni proje, uygar dünyada yankılar yapabilecek ve insanlığa yeni zenginlikler katacak çok yönlü çıktılar veya yararlar sağlayabilecektir.

Bu çalışmanın amacı, kültürel peyzaj miras değerlerimizin farkına varılması, tanıtılması, korunması ve sürdürülebilir bir şekilde geliştirilmesi bağlamında ülkemizin eski ve orijinal nitelikte ve Anadolu coğrafyasının bir ürünü olan Yörük (Toros) kültürünü araştırmak ve irdelemektir. Özellikle Anadolu coğrafyasında ortaya çıkan bu otantik yörük kültürünün ne yazık ki günümüz koşullarında değişime uğramakta ve/veya yok olmaktadır. Bu çalışma aynı zamanda kültürel peyzaj konusunda yapılacak araştırma ve uygulamalar için "bir model" teşkil edebilecektir.

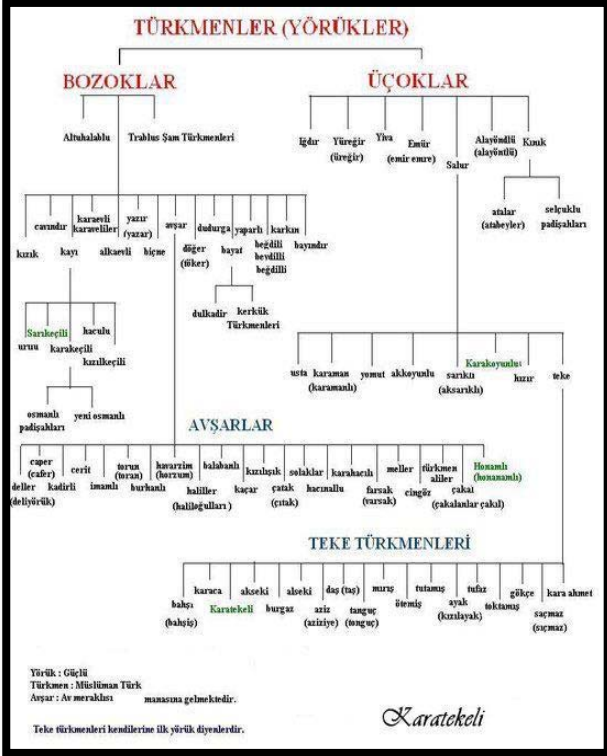
1.1. Yörük kültürü

Yörük, göçebe yaşam tarzını seçmiş insandır. Türkçe *yürümek* kelimesinden türetilmiştir. Anadolu'da yaylak-kışlak hayatı yaşayan Türkmen aşiretleri için de kullanılır. 1990'lara kadar azalarak devam eden yörüklük geleneği günümüzde orta ve batı Toroslar'da yaşayan 500 den fazla aile tarafından hala devam ettirilmektedir. Bu geleneğin gelecekte alternatif bir turizm anlayışı içinde değerlendirilerek yaşatılabilmesi için çalışmalar yapılmaktadır. Yörükler, atlı - göçebe Türk kültürüne uygun yaşantılarını diğer bir çok Türk topluluğuna göre daha uzun süre devam ettiren ve yerleşik düzene nispeten yakın zamanlarda geçen Türk topluluklarından birisidir. Bu hayat tarzı onların karakterlerine yansıyan ve onların temel özellikleri haline gelmiş bir takım hasletleri vardır.

1.1.1. Yörük kültürünün sosyal ve kültürel özellikleri

Yörüklerin sosyal, kültürel ve ekonomik yapılarını sağlıklı bir şekilde anlayabilmek ve değerlendirebilmek için, onların yüzyıllardır geçirdikleri hayat tarzını tanımamız gerekmektedir. Bunun için çeşitli dönemlerde Yörükler hakkında yapılmış gerek teorik gerekse alan araştırması yapılan bilgi ve belgelere ulaşmamız gerekmektedir. Yörüklerle ilişkin kaynaklarda bu insanların Orta

Asya'dan Anadolu'ya gelen, göçer hayat tarzına sahip kimseler olduğu anlaşılmaktadır [4]. Yörüklerin yerleşik hayata geçişi hayat tarzlarında önemli değişikliklere neden olmuştur. Yörükler göçer dönemde tarım ürünleri ihtiyaçlarını besledikleri hayvan ürünlerinden elde ettikleri mahsullerle takas ederek karşılamaktaydılar. Oysa yerleşik hayata geçince bu basit mübadele usulünü bırakmışlar mahsul fazlasını şehirde pazarlamaya başlamışlardır [5]. Böyle olunca önceden şehirle ilişkileri oldukça az olduğu halde yerleşik dönemde adeta şehirle ilişkileri bütünleşmiştir.

Şekil 1. Yörük soy kütüğü

2. Materyal ve Metot

2.1. Materyal

Bu çalışmanın ana materyalini, Eskişehir ili sınırları içinde bulunan Karacaşehir köyü oluşturmaktadır. Bu alanlara ait harita, belge ve kayıtlar vb. yardımcı materyaller olarak kullanılmıştır. Arazi çalışmaları sırasında konu ile ilgili çok sayıda fotoğraf çekilmiştir.

2.1.1. Eskişehir İli ve Karacaşehir Köyü genel özellikleri

Eskişehir, Türkiye'nin İç Anadolu Bölgesi'nin kuzeybatısında yer almaktadır (Şekil 2.).

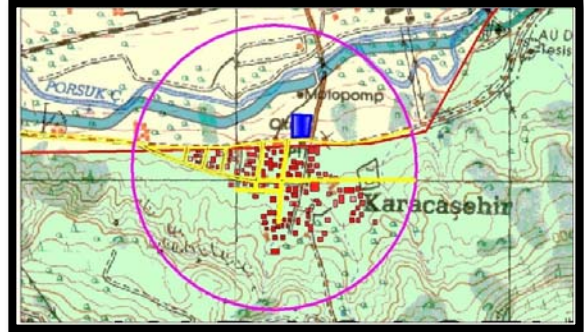
Karacaşehir, Eskişehir ilinin Odunpazarı ilçesine bağlı bir köydür (Şekil 2.). Karacaşehir köyü 39.7377778 enlemi ve 30.4566667 boylamı koordinatlarında yer alır. Eskişehir merkezine 6 km uzaklıktadır. Porsuk Çayının güneyinde yer alır (Şekil 4.).

Şekil 2. Eskişehir ili coğrafi konumu

Şekil 3. Eskişehir Karacaşehir köyü sınırları

Şekil 4. Eskişehir Karacaşehir köyü mevcut yerleşik durumu

Eskişehir'in 8 km güneybatısında bulunan Karacaşehir Osmanlı İmparatorluğunun başlangıcı olan Osmanlı Beyliğinin ilk yerleşim yeridir (Şekil 5.). İlk Osmanlı gümüş sikkesi de burada basılmıştır. Osmanlı Beyliği burada Söğüt'e geçişle birlikte büyümeye başlamıştır. 12. Yüzyıl ortalarında Bizans imparatoru Manuel Commenos tarafından Türklerden korunmak için yaptırılan kalenin kalıntıları bulunmaktadır, iç içe iki sıra halinde yapılan surlar kulelerle desteklenmiştir.

Osmanlı İmparatorluğu'nun ilk fethettiği Kale Karacahisardır. Karacaşehir Köyü'nde bulunan kale Osmanlıların ilk ele geçirdikleri Bizans Kalesi olarak tarihte geçmektedir. Hatta Osmanlıların kurucusu olan Osman Gazi adına ilk hutbe burada okutulmuş, yani Osmanlılar devlet olarak ilk burada kendilerini ilan etmişlerdir (Şekil 6). Eskişehir nüfusu 2014 yılına ait TÜİK verilerine göre 812.320'dir. Bu nüfus, 405.253 erkek ve 407.067 kadından oluşmaktadır.

Yüzde olarak ise: %49,89 erkek, %50,11 kadındır. Yüzölçümü 13.925 km² olan Eskişehir ilinde kilometrekareye 58 insan düşmektedir. Eskişehir iline bağlı 14 ilçe bulunmaktadır. Odunpazarı ilçesine bağlı 42 adet köy bulunmaktadır.

Şekil 5. Karacaşehir köyü

Şekil 6. Karacaşehir köyünde Osmanlı Devleti'nin ilk hutbe okutulularak ilan edildiği cami

Karacaşehir köyünün nüfusu, 1997'de 356 iken 2000 yılında göçler nedeniyle 125'e düşmüştür. Üretim araçlarının sınırlılığı ve iş olanaklarının kıtlığının yanısıra yeni evlenen çiftlerin de köyün dışında bir yaşam kurma istekleri Karacaşehir köyünden büyük şehirlere göçü hızlandırmıştır. Karacaşehir'de okul olmadığından ilköğretim çağına gelen çocuklar eğitimlerine Eskişehir ilinde devam etmektedirler. Karacaşehir köyünden göç edenler çoğunlukla eğitim, meslek edinme, iş bulabilme veya evlenme gibi nedenlerle yapmaktadırlar. Köyden kente göç etmiş olan ailelerin büyük çoğunluğu, köy ile olan sosyal ve ekonomik bağlarını halen sürdürmektedirler. Bu durum, köye doğru geçici nüfus hareketlerinin artmasına da yol açmıştır. Eskişehir'in 8 km güneybatısında bulunan Karacaşehir köyü, Eskişehir merkezine 6 km uzaklıktadır. Köye ulaşımı sağlayan yol asfalt olup köyde elektrik ve sabit telefon vardır. Köyde içme suyu şebekesi bulunmamaktadır. Köyde kanalizasyon bulunmamaktadır. Köyde, ilköğretim okulu vardır ancak kullanılamamaktadır. PTT şubesi yoktur ancak PTT acentesi vardır. Sağlık ocağı ve sağlık evi yoktur. Köye ulaşımı sağlayan yol asfalt olup köyde elektrik ve sabit telefon bulunmaktadır.

2.2. Yöntem

Bu çalışmada, yerli ve yabancı kaynaklar taranarak kültürel peyzaj kavramı ve çerçevesi irdelenmiş ve tartışılmıştır. Bu kavramlar doğrultusunda kültürel peyzaj konusunda önemli olan Türkiye'nin orijinal kültürel miras değeri olarak kabul edilen "Yörük (Toros) Kültürünün" karakteri ve çerçevesi irdelenmiş olup, kültürel peyzaj ile ilişkisi ortaya konulmuştur. Bu bağlamda orijinal yörük kültürünü halen koruyan bir Yörük (Toros) köyü seçilmiş kültürel peyzaj bağlamında irdelenmiş ve araştırılmıştır. Bu çalışma aynı zamanda kültürel peyzaj konusunda yapılacak araştırma ve uygulama için "bir model" teşkil etmiştir.

Bu çalışmada yöntem olarak, literatür taraması ile örnek köyün doğal ve kültürel envanteri çıkarılmıştır. Genel Yörük kültürü ile örnek köyün özellikleri karşılaştırılmıştır. Alanda yapılan gözlem ve incelemelerle elde edilen bilgiler bütüncül olarak ilişkilendirilerek mevcut durum tespit edilmiş ve SWOT analizi ile stratejik hedef ve amaçlar belirlenmiştir.

3. Araştırma Bulguları ve Tartışma

3.1. Karacaşehir Köyünün seçim nedenleri

Kültürel peyzaj kapsamında çalışma alanı yöntemde belirtilen alan yer seçimi ölçütleri doğrultusunda Karacaşehir köyü belirlenmiştir. Bu köyün belirlenmesinin nedenleri aşağıdaki şekilde açıklanmıştır. Yapılan araştırmalar neticesinde Karacaşehir köyünün Şekil 1. de verilen Yörük soy kütüğünde Karakeçili aşiretine bağlı olduğu anlaşılmıştır.

- Karacaşehir köyü otantik özellikler taşımaktadır. Köyün merkezi, binalar arası mesafeler, ortak alanlar ve dokusu, ortak yaşamı destekleyecek özellikler taşımaktadır. Bu nedenle, köy yaşamını kolaylaştıran, ilişkileri pekiştiren yapısı son derece ilginç bir kültür yansıtmaktadır. Ahırların bulunduğu yerler, köy çevresinde yer almıştır. Böylece, hem köyün içinin temiz tutulması hem de, doğrudan doğaya açılım sağlanmıştır. Yörüklerin yerleşik hayata geçişi hayat tarzlarında önemli değişikliklere neden olmuştur. Yörükler göçer dönemde tarım ürünleri ihtiyaçlarını besledikleri hayvan ürünlerinden elde ettikleri mahsullerle takas ederek karşılamaktaydılar. Oysa yerleşik hayata geçince bu basit mübadele usulünü bırakmışlar mahsul fazlasını şehirde pazarlamaya başlamışlardır [5]. Böyle olunca önceden şehirle ilişkileri oldukça az olduğu halde yerleşik dönemde adeta şehirle ilişkileri bütünlüştür.
- Karacaşehir köyü çevre kalitesi açısından da son derece zengin özelliklere sahiptir. Köy yerleşimi, yüksek düzeyde doğaya uyum sağlamıştır. Doğaya

uyum, sadece mimari ile sınırlı değildir. Köy ve çevresindeki bütün alanlarda, işlevlerle ilgili sıkı bir uyum vardır. Doğanın zor koşullarına ve sınırlı üretim imkanlarına rağmen, yüzyıllar boyunca hayatta kalmayı başarmışlardır.

- Köyün kültür yaşamında yer alan sanat eserleri, el sanatları, tarım ve ev aletleri, dokuma türleri açısından otantik ve bölgesel özellikler taşımaktadır ve kesinlikle değerlendirilmesi gerekmektedir.

Bu çalışmada Karacaşehir Yörük köyüne yönelik sınırlı düzeyde elde edilen kaynak bilgileri, katılımcı hızlı kırsal değerlendirme yöntemi (KHKDY) ve GZFT (SWOT) analizi ile elde edilen bilgiler ve alansal gözlem ve incelemeler sonucunda Karacaşehir köyünün doğal ve kültürel peyzaj değeri ve karakteri tespit edilmiş ve kültürel peyzaj açısından değerlendirilmiştir.

3.2. Karacaşehir Köyünün kültürel ve doğal peyzaj özellikleri

Mimari yapısı ve karakteri: Bütün Anadolu'da olduğu gibi Karacaşehir köyünde de çevre ile sürekli ilişki içinde olan yapılar çevresel değerler ve veriler doğrultusunda biçimlenmiştir. Yöresel koşullar, yerel malzeme olanakları, ekolojik, iklimsel veriler doğrultusunda, yörenin sosyo-kültürel değerleri ile gelenek-görenekleri çerçevesinde farklı yapımlar sistemleri ile yöresel kimlik taşıyan özgün bir doku oluşturmuştur. Karacaşehir, çağdaş olarak son derece önemli bir mimari kültüre sahiptir. Ekolojik ve çevrecidir. Komşuluk ilişkilerini güçlendiren, birlikte yaşama imkanları sağlayan özellikler taşımaktadır. Bu nedenle, araştırılmalı, "mimari miras" olarak korunmalı ve yaşatılmalı ayrıca "çağdaş" olarak değerlendirilmelidir.

Mimari miras olarak günümüze kadar gelen bu kültürün belli başlı özellikleri şunlardır:

- **Ev yaşam kültürü:** Evlerde yöresel kültüre uygun, özgün bir yaşam tarzı oluşmuştur. Bu yaşam tarzı, ev içi üretimle uyumludur. Geleneksel Türk evinde gözlenen ortak özellik Karacaşehir köyü konutunda da gözlenmektedir. Türk evinde asıl kat üst kattır, alt kat ise geliştiği yer ve yapıya göre kullanım farklılıkları göstermektedir. Yöresel sosyal yapı, üretim olanakları, yerel el sanatları, yaşam biçimi, gelenek ve görenekler de Karacaşehir köyü konutunun şekillenmesinde etken olmuşlardır. Karacaşehir köyü konutunda dış sofa kullanımı sıcak geçen yaz aylarını yarı açık bir mekânda geçirme isteği ve soğuk geçen kış aylarında da kullanılabilir bir mekân ihtiyacıyla şekillenmiştir.
- **Ev üretim kültürü:** Evler bir "tüketim" değil bir "üretim alanıdır". Evlerin her köşesi, ev içi üretim, gıda üretimi ve depolanması, süt ve süt ürünleri

üretimleri yapılabilmektedir. Ayrıca evler, yatma, oturma ve birlikte yaşama imkanlarına sahiptir. Minder ve yer yatakları başlıca eşyalardır, bazı evlerde bunların dışında eşya olarak televizyon, buzdolabı, sandalye, masa, karyola gibi eşyalar bulunmaktadır. Mutfak eşyası olarak alüminyum tencereler, melamin tabaklar, plastik tabak ve kâseler en çok kullanılanlardır. Mutfakta bakır eşya kullanımı yok denecek kadar azdır.

- **Ev tipolojileri:** Evlerin tipolojik karşılaştırması yapıldığında, çok büyük farklılıklar ortaya çıkmamıştır. Çoğunluk iki katlıdır. Üst katta giriş, yatak ve oturma odaları, alt katlarda, ahırlar, tuvalet ve depolar mevcuttur. Ev tiplerinin genel özelliği, üretimle, yaşam alanları ile iç içedir.

Er (1996) 'e göre son yıllarda hızlı bir sosyal ve kültürel değişim sürecinin yaşandığı bir gerçektir. Bu değişim süreci içinde sosyal ve kültürel içerikli birçok değer, yapının, kurumun ve hayat tarzının kaybolduğunu da görmekteyiz. Diğer yandan yeni değerler, oluşumlar ve yeni hayat tarzlarının ortaya çıkıp benimsenmesine önemli zemin oluşturmaktadır. Karacaşehir köyünde de bu sosyal ve kültürel değişim süreci yaşanmakta gitgide köy halkı Yörük kültüründen uzaklaşmaktadır.

Karacaşehir köyünün sosyal ve kültürel özellikleri: Karacaşehir, aile yapısı bakımından, karı koca ve evlenmemiş çocuklardan kurulu çekirdek ailelerden oluşmaktadır. Geçmişte evlenen erkek çocukların ilk bir kaç yıl aileleriyle birlikte yaşaması adet olduğu halde bu adet günümüzde terk edilmiş gibidir. Andrews (1989) 'e göre, yörükler genellikle kendi aralarında evlenir (kendi aşiretleri arasında) yabancıya kız vermezler [6]. Yine bir çalışmada Yörüklerin %59'unun aynı kabileden, %31'inin dışardan ama aynı aşiretten, %7'sinin başka bir Yörük aşiretinden ve sadece %3'ünün Yörük olmayan topluluklardan kadınlarla evlendiklerini göstermiştir. Yapılan çalışmada Karacaşehir köyünde artık aileler evlatlarının istedikleri kişilerle evlenmelerini olumlu karşılamaktadır.

Güngör (1941)'e göre yörüklerin önem verdiği konulardan birisi de düğünlerinin uzun ve katılımın yüksek olmasıdır. Eskiden Yörük düğünlerinin en az üç gün sürdüğü ancak bir hafta ya da on gün süren düğünlere de sık rastlanıldığı kaydedilmektedir [7]. Ancak yapılan araştırmalar neticesinde Karacaşehir köyünde artık bu adetin olmadığı şehir düğünlerine benzer şekilde yapıldığı söylenmiştir.

Geçim Kaynakları: Günümüzde başlıca geçim kaynakları ise hayvancılık (koyun, inek) ve tarımdır. Hayvancılık bakımından yöre önemli bir potansiyele sahip olmasına rağmen, bu potansiyelin gereğince değerlendirildiği söylenemez. Halk modern ve verimli üretim tekniklerinin kullanımı konusunda gerekli bilgiye ve bunları uygulamaya koyacak yeterli

kaynağa sahip değildir. İnek ve koyunların etinden ve sütünden yararlanır. Ayrıca satılarak gelir elde edilir.

Karacaşehir köyü yerleşiminde doğal olarak Ceviz, Dut, Karadut, Kiraz, Elma, Erik gibi meyveleri yenilebilir ağaçlar yetişmektedir. Yöre insanı bitki yetiştiriciliğine vakit ayırmamaktadır. Karacaşehir köyü yerleşiminde yöresel isimleriyle adaçayı, ısırganotu, koyun kekiği, taş kekiği, su nanesi gibi birçok çay ve ilaç yapımında kullanılan şifalı otsu bitkiler yetişmektedir. Karacaşehir köyünde yetiştirilen bahçe bitkileri domates, fasulye, biber ve süs biberidir. Köy yerleşimi içinde meşe ve karaçam ağaçları ile doğal bitki örtüsünde olan ve meyvelerinden yararlanan kuşburnu, yabani erik türleri yetişmektedir. Karacaşehir köyü, karasal iklim etki alanı içerisinde bulunmaktadır.

3.3. Katılımcı hızlı kırsal değerlendirme yöntemi ile mevcut sorunların tespiti ve SWOT (GZFT) analizi

Bu çalışmada Karacaşehir köyüne yönelik katılımcı hızlı kırsal değerlendirme yöntemi (KHKDY) ile elde edilen bilgiler ve alansal gözlem ve incelemeler sonucunda Karacaşehir köyünün mevcut sorunları tespit edilmiş ve SWOT (GZFT) analizi ile stratejik hedef ve amaçlar belirlenmiştir.

Katılımcı hızlı kırsal değerlendirme yöntemi ile tespit edilen temel sorunlar:

- Halkın gelir düzeyi son derece düşüktür.
- Yaşam standartları asgarinin altındadır.
- İş olanakları son derece az ve işsizlik yaygındır.
- Keçi yetiştiriciliği tamamen terk edilmiştir.
- Mera alanları nitelik ve nicelik bakımından yetersizdir.
- Köy halkı kendi el üretiminden ziyade hazır tüketime yönelmiştir.
- Üretim ağırlıklı olarak geleneksel yöntemlerle yapılmakta olup, tarım ve hayvancılık alanında yeterli rehberlik hizmeti yoktur.
- Sağlık ocağı ve okul yoktur.
- Altyapı sorunları vardır.
- İletişim ve haberleşme sorunları mevcuttur.
- Kaybolan kültür, el sanatları vb. sorunu vardır.
- Üretim ve pazarlama sorunu mevcuttur.
- Modernizmin gelişmesi karşısında, köy kültüründe başlayan bozulmalar vardır.

Karacaşehir Köyü bütüncül stratejik eylem planlama ilkeleri: Karacaşehir Köyünün sürdürülebilir ve yaşanabilir stratejik eylem planlaması ve uygulanmasında 3 temel yaklaşım öngörülmüştür: Ekolojik (doğal) yaklaşım, Humanistik (insancıl) yaklaşım ve Kültürel yaklaşımdır.

Çizelge 1. SWOT (GZFT) analizi

Güçlü yönler
<ul style="list-style-type: none"> • Köyün yakınlarında Karacahisar kalesi yer almaktadır. • Yörük kültürüne sahiptir. • Eskişehir kent merkezine çok yakındır. • Göç edenler köy ile olan sosyal ve ekonomik bağlarını halen sürdürmektedirler.
Zayıf yönler
<ul style="list-style-type: none"> • Köyden kente göç eğilimlerin olması. • Eski mimari karakterin günümüz betonarme mimari karakterine dönüşmesi. • Sosyal tesis bulunmaması. • Genç nüfusun azalması. • Köyün mekânsal planının bulunmaması. • Yeni nesilin kendi otantik kültürünün farkında olmaması ve giderek terk etmesi. • Eğitim sorunları. • Yerleşim sorunları. • Altyapı sorunları. • İletişim ve haberleşme sorunları. • Yörük kültürünün (sosyal etkinlikler, el sanatları vb) giderek kaybolması. • Geleneksel ve aile ölçekli hayvansal ve bitkisel ürün üretimi yerine hazır ürünlerin (market ürünleri) kullanımı. • Üretim ve pazarlama sorunu. • Yiyecek ve beslenme sorunları. • Sosyal ve Ekonomik sorunlar. • Çevre sorunları.
Fırsatlar
<ul style="list-style-type: none"> • Karacahisar kalesinin köyün sınırları içinde olması. • Eskişehir kent merkezine yakın olması. • Porsuk çayına yakın olması.
Tehditler
<ul style="list-style-type: none"> • Modernizmin gelişmesi karşısında, köy kültüründe başlayan bozulmalar. • Göç karşısında bakımsızlıktan dolayı bozulmalar.

3.4. Karacaşehir Köyü bütüncül stratejik eylem planı konsepti

Karacaşehir Köyünün mevcut zayıf (eksik) yönleri aslında köyün en önemli içsel sorunları olarak kabul edilmektedir. Bu sorunların Güçlü yanlara dönüştürülmesi, tehditlerin ise fırsata dönüştürülerek güçlü yanlarının artırılması bağlamında stratejik eylem planı öngörülmüştür. Bu bağlamda;

HEDEF 1. Karacaşehir köyünün sürdürülebilir gelişmenin sağlanması.

Amaç 1: Bütüncül mekânsal gelişmenin sağlanması.

Faaliyetler

1. Köyün mekânsal planının yapılması.
2. Uygulama tasarım projeleri hazırlanmalı ve uygulanmalıdır.
3. Mevcut otantik Yörük evleri restore edilmeli ve işlevsellik kazandırılmalıdır.

4. Köy evleri, bahçesi ile beraber aynen korunmalı ve orijinal şekliyle onarılmalı ve yaşatılmalıdır.
5. Mimaride, doğal malzemeler (taş ve ahşap) kullanılmalıdır.
6. Mimariye yabancı yapay malzemeler, betonarme, zehirli boya, naylon vb girmesi önlenmelidir.
7. Bu amaçla örnek bir restorasyon projesi ile Otantik Yörük Evi Kültür Müzesi oluşturulmalıdır.
8. Korunacak obje ve alanlar belirlenmelidir.
9. Köylüler ve ziyaretçiler için çok amaçlı sosyal tesis öngörülmelidir.
10. Ulaşım sistemi ve mekan ilişkisi bütüncül olarak çözümlenmelidir.
11. Mekansal alt yapı çalışmaları (elektrik su, kanalizasyon vb) tamamlanmalıdır.
12. Köyde kullanılacak her türlü yapısal malzeme otantik kimliğe ve karaktere uygun olacak şekilde tercih edilmeli ve kullanılmalıdır.
13. Köy meydanı ve sokaklara yeniden işlevsellik kazandırılmalıdır.
14. Çevre kirliliğine yönelik tedbirler alınmalıdır
15. Doğaya verilen tahribat azaltılmalıdır.
16. Köyde doğa ile uyumlu bir yaşam biçimi geliştirilmelidir.

Amaç 2: Tarım ve hayvancılık sektörünün geliştirilmesi.

Faaliyetler

1. Monokültür tarımsal faaliyetleri çeşitlendirilmelidir.
2. Tarımsal ürün çeşitliliği artırılmalıdır.
3. Organik tarıma önem verilmelidir.
4. Doğal tıbbi ve aromatik bitki üretimine öncelik verilmelidir.
5. Meyvecilik tarımına ağırlık verilmelidir.
6. Yörük kültürünün temelini oluşturan Keçi yetiştiriciliğini yeniden hayata geçirilmeli ve yaygınlaştırılmalıdır.
7. Keçi sütünden ürün çeşitliliği artırılmalı ve pazarlanması için gerekli teşvikler ve girişimler oluşturulmalıdır.
8. Hayvancılık için mera alanlarının nitelik ve nicelikleri artırılmalıdır.
9. Tarımsal ve hayvancılık kooperatif oluşumlarına öncelik verilmelidir.
10. Soğuk hava deposu öngörülmelidir.
11. Doğal ürünlerin üretimine yönelik projeler üretilmelidir.

Amaç 3: Sosyal, kültürel ve ekonomik gelişmenin sağlanması.

Faaliyetler

1. Yörük kültürü, köy yaşamının, geleneksel biçimi ile yeniden canlandırılmalıdır.
2. Sosyal ve kültürel bütüncül envanteri çıkarılmalıdır.
3. Sosyal ve kültürel gelenekler ve el sanatları yeniden canlandırılmalıdır.
4. Eğitim düzeyi artırılmalıdır.
5. Köyün sahip olduğu doğal ve kültürel peyzaj değerlerinin farkına varılması ve sahiplenilmesi için bilgilendirme etkinlikleri yapılmalıdır.
6. Kadın ve çocuk eğitime önem verilmelidir.

7. Köye, kültürüne yönelik bilimsel araştırmalar artırılmalıdır.
8. İş imkanları artırılmalıdır. Özellikle Yörük el sanatları geliştirilmeli, ürün elde etme ve pazarlama stratejileri geliştirilmelidir.
9. Organik tarım, köyün kalkınmasında, kişi başına gelirin artırılmasında ve köyün zenginleşmesinde önemli rol üstlenecektir.
10. Köy yaşam kültürünü sosyolojik ve antropolojik olarak değerlendirilmelidir.

Amaç 4: Kırsal turizmin geliştirilmesi.

Faaliyetler

1. Köy, canlı bir kırsal kültür merkezi haline getirilmelidir.
2. Köy kültür evi veya müzesi yapılmalıdır.
3. Köy pansiyonculuğu geliştirilmelidir.
4. Köyün kültürel ve doğal değerleri kırsal turizm açısından değerlendirme olanakları araştırılmalıdır. Agroturizm, ekoturizm, gıda turizmi vb.
5. Yöreye özgü yemek kültürü turizm ile ilişkilendirilerek ön plana çıkarılmalı ve tanıtımı yapılarak ekonomiye kazandırılmalıdır.
6. Köye özel gıda ve el yapımı ürünlerin katma değer sağlayacak şekilde üretilmeli ve çeşitlendirilmelidir.
7. Köyün tanıtılması için yazılı ve görsel materyaller hazırlanmalıdır.
8. Köyün tanıtımı ve bilgilendirme için WEB sayfası hazırlanmalıdır.
9. Köyün kırsal turizminin geliştirilmesi için Uygulamalı projelerle (Kültür Bakanlığı, Kalkınma Ajansları, Özel ve Vakıf Sivil Toplum Kuruluşları vb) desteklenmelidir.
10. Ürün satış standları öngörülmelidir.
11. El ürünleri üretim atölyeleri ve sergi alanları öngörülmelidir.
12. Köy insanlarına yönelik kırsal turizm veya el sanatlarına yönelik eğitim etkinlikleri gerçekleştirilmelidir.
13. Fon oluşturulmalıdır.
14. Yemek ve beslenme kültürü geliştirilmeli ve yeniden üretilmesi sağlanmalıdır.

HEDEF 2. Karacaşehir köyünün kültürel peyzaj değerlerinin korunması ve geliştirilmesi.

Amaç 1: Yörük kültürünün korunması.

Faaliyetler:

1. Köyün bir bütün olarak kültürel zenginlikleri bilimsel araştırmalarla tespit edilmelidir.
2. Terkedilen gelenekler yeniden yaşatılmalı ve yeniden değerlendirilmelidir.
3. İlgili resmi kurum ve kuruluşlardan ve sivil toplum kuruluşlardan maddi ve proje desteği sağlanmalıdır.

Amaç 2: Yörük kültürünün geliştirilmesi.

Faaliyetler:

1. Kırsal kültürün zenginlikleri çağdaş olarak yeniden değerlendirilmelidir.
2. Yörük Kültürü Koruma ve Yaşatma Derneği oluşturulmalıdır.

3. Kültürel değerlerin korunması ve geliştirilmesi için fon oluşturulmalıdır.

4. Sonuç ve Öneriler

Ülkemizin, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün sorumluluğu altında yürüttüğü çalışmalar neticesinde bugüne kadar UNESCO Dünya Miras Listesi'ne 15 adet varlığımızın alınması sağlanmıştır. Bu varlıklardan; İstanbul'un Tarihi Alanları [1985], Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası (Sivas) [1985], Hattuşa (Boğazköy) - Hitit Başkenti (Çorum) [1986], Nemrut Dağı (Adıyaman - Kahta) [1987], Xanthos-Letoon (Antalya - Muğla) [1988], Safranbolu Şehri (Karabük) [1994], Troya Antik Kenti (Çanakkale) [1998], Edirne Selimiye Camii ve Külliyesi (Edirne) [2011], Çatalhöyük Neolitik Kenti (Konya) [2012], Bergama Çok Katmanlı Kültürel Peyzaj Alanı (İzmir) [2014], Bursa ve Cumalıkızık: Osmanlı İmparatorluğunun Doğusu (Bursa) [2014], Diyarbakır Kalesi ve Surları (2015), Efes (2015) kültürel olarak; Göreme Milli Parkı ve Kapadokya (Nevşehir) [1985], Pamukkale-Hierapolis (Denizli) [1988] hem kültürel, hem doğal miras olarak listeye alınmıştır.

Bu çalışmanın amacı, kültürel peyzajın insan yaşamındaki önemini vurgulamak, kültürel peyzaj açısından önemlilik arz eden "Yörük Kültürünün" mevcut değerlerin belirlenmesi, miras değeri olarak farkına varılması, tanıtılması, korunması ve geliştirilmesi bağlamında örnek bir alanda yani Karacaşehir yerleşiminde bunun ortaya konulması öngörülmüştür. Bu çalışmada incelenen Karacaşehir yerleşiminin sahip olduğu Yörük kültürünü korumak ve gelecek nesillere aktarmaktır. Bu durum hem toplumsal bir görev hem de kültürel bir gerekliliktir. Kültürü korumak, bilinçlenmenin en önemli aşaması, ilerlemenin en önemli adımıdır. Diğer taraftan toplumumuzun bazı kesimleri, kültürünü korumak yerine, yabancı kültürlerin etkisi altında kalmaktadır. Hâlbuki Anadolu Dünyadaki bütün uygarlıkların başladığı geliştiği ve sonra buradan dünyaya yayıldığı yerdir. Bu nedenle yalnız bizim değil, bütün insanlık için önem taşımaktadır.

Öneriler

- Karacaşehir köyü yörük kültürü devam ettirilerek köy yaşamı, geleneksel biçimi ile yeniden canlandırılmalıdır.
- Karacaşehir köyü yörük kültürüne uygun bir bütün olarak planlanmalıdır.
- Köy yaşam kültürünü sosyolojik ve antropolojik açıdan değerlendirilmelidir. Çok zengin, değişik, aynı zamanda çeşitli köy yaşam kültürünün araştırılması ve çağdaş olarak değerlendirilmesi önemlidir. Çünkü bu kültür, orijinaldir ve çağımızda çok önemli getirileri olabilecek zengin bir hazinedir.
- Alana yönelik bilimsel araştırmalara öncelik verilmelidir: Binlerce yıllık kültürü deşifre etmek güçtür. Bu nedenle konunun uzmanları tarafından

ve bir akademik çalışmayı gerektirir. Bilimsel araştırmaların öncelikle yapılması için gereken alt yapılar ve sistemler kurulmalıdır.

- Karacaşehir köyü, kültür üretimine, organik tarıma, ekolojik turizme uygu hale getirilmelidir.
- Karacaşehir köy evlerinin, sokakların, meydanların restorasyonu yapılmalıdır.
- Karacaşehir köyünde sosyal servislerin ve alt yapının düzenlenmesi sağlanmalıdır.
- Karacaşehir köyünde yemek ve beslenme kültürü geliştirilmelidir ve üretilmesi sağlanmalıdır.
- Karacaşehir köyünün tarihi geçmişine bakıldığında önemli bir yere sahiptir. Bu alanda bulunan Karacahisar kalesinin restorasyon çalışmaları yapılmalı ve ziyarete açılmalıdır.
- Karacaşehir köyünün kültür değerleri, ekolojik turizmin gelişmesi için değerlendirilmelidir. Çağımızda yerel kültürler giderek önem kazanmaktadır. Bu gelişme, kültürün turizm alanında değerlendirilmesinde yeni olanaklar sunmaktadır. Özellikle otantik kültürler, giderek daha cazip hale gelmektedir. Turizmdeki bu gelişme, hem yerel ekonomilerin canlanmasına, hem de kaybolma riski taşıyan kültürlerin korunması ve geliştirilmesine yardımcı olmaktadır.
- Karacaşehir köyünde seçilen alanda örnek yörük evleri oluşturulmalıdır.
- Devlet desteği sağlanmalıdır: Türkiye'de binlerce köyün örnek alacağı bir çalışmada, devletin imkânlarından yararlanmak gereklidir. Gerek bilimsel araştırmalar ve bu araştırmalara dayalı olarak geliştirilecek özgün planların yapılması, gerekse, başta alt yapı gibi uygulama projelerinin hayata geçirilmesi gerekli finansmanın, bizzat köylüler tarafından gerçekleştirilmesi mümkün değildir.
- Kültür Köyü Özel Yönetimi" kurulmalıdır: Konunun önemi, özel koşullar içermesi, uzun soluklu olması, proje için "özel bir statüyü ve bu özel statüye uygun bir yönetimi" gerektirir. Projenin başarısı, doğru bir yönetime ve yönetime bağlıdır. Bu yönetimin, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları ile beraber, akademik danışman içermelidir.
- Özel Fon kurulmalıdır: Projede başarı, finansmanın sağlanmasıyla yakından ilgilidir. Bir fon kurulup finansman kaynağı yaratılmadıkça, somut adımların atılması ve projenin hayata geçirilmesi imkânsızdır.

Ülkemizde Yörük kültürünü temsil edebilecek ve Miras değeri olarak koruma -geliştirmeyi gerçekleştirebilecek alanların belirlenmesi ve Miras listesine dahil edilmesi için bu tür çalışmalara önem verilmelidir.

Teşekkür

SDU 3472-YL1-13 no'lu Proje ile tezimi maddi olarak destekleyen Süleyman Demirel Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Yönetim Birimi Başkanlığı'na teşekkür ederim.

Kaynakça

- [1] UNESCO, 2003. Cultural Landscapes: The Challenges of Conservation. World Heritage 11-12 November 2002, France, 1-191.
- [2] Akdoğan, G. 1975. Peyzaj Mimarisi ve Ağaçlandırma Ders Notu. Peyzaj Mimarisi Derneği Yayınları: No: 11, 1-132. Ankara.
- [3] Gül, A. Akten, M. 2009. Peyzaj Mimarlığına Giriş Ders Notları. Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Isparta (Basılmamış).
- [4] Er, T. 1996. Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Batı Alanya Yörükleri, 4. Alanya Tarih ve Kültür Semineri Alanya Tarih ve Kültürü, 18 Ekim-20 Kasım, Alanya-Antalya.
- [5] Dönmez, Y. 1964. Karasu Batısında Bir Yörük Yerleşmesi, Coğrafya Enstitüsü Dergisi, 7(17), 181-199.
- [6] Andrews, P. A. 1994. Türkiye’de Etik Gruplar, Çev: M. Köpüsoğlu, İstanbul.
- [7] Güngör, K. 1941. Cenubi Anadolu Yörüklerinin Etno-Antropolojik Tetkiki, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, Ankara.